

به نام خدا

دانشگاه حقوق

گروه حقوق بین الملل

درس

حقوق بین الملل محیط زیست

دکتر علی مشهدی

به نام خدا

حقوق بین الملل محیط زیست

منابع اصلی درس

- ۱- آلن پله و نگوین کوک دین، **حقوق بین الملل عمومی**، ترجمه دکتر حسن حبیبی، جلد دوم، انتشارات اطلاعات، بحث حمایت بین المللی از محیط زیست.
- ۲- شلتون، دینا و الکساندر کیس، **کتابچه قضایی حقوق محیط زیست**، ترجمه دکتر محسن عبداللهی، معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه، انتشارات خرسندی، چ اول، ۱۳۸۹.
- ۳- کیس الکساندر و دیگران، **حقوق محیط زیست**، ترجمه محمد حسن حبیبی، انتشارات دانشگاه تهران، در سه مجلد.
- ۴- شاو، ملکم، **حقوق بین الملل محیط زیست**، ترجمه علی مشهدی، انتشارات خرسندی، چ اول، ۱۳۹۲.

-Birnie and Boyle, *International Law and the Environment*, 2nd edn, Oxford, 2002.

-Birnie and Boyle, *Basic Documents on International Law and the Environment*, Oxford, 2004.

- A. Kiss, *Droit international de l'environnement*, pedone, 2004.

منابع فرعی :

به مرور ضمن مباحث اشاره خواهد شد.

ارزشیابی :

۱۵ نمره کتبی

۵ نمره کار تحقیقی و فعالیت کلاسی

«سرفصل مباحث کلاس»

بخش نخست - حقوق محیط زیست عمومی

جلسه اول - فهم حقوق بین الملل محیط زیست و جایگاه آن در دنیای مدرن

۱. حقوق محیط زیست و علوم

عصر بیسپ

عصر تفکیک

عصر تلفیق

۲. حقوق محیط زیست و جهان

نظریه پایان طبیعت

نظریه خلاء اداری

نظریه گایا

جامعه بین المللی و مخاطرات نو ظهور

۳. حقوق محیط زیست و دولت‌ها

الگوی روابط بین المللی (کانت، هابز، لاک)

نفع متقابل Reciprocité

نفع همگانی

همبستگی بین المللی (نظریه حقوق همبستگی)

جلسه دوم - مفاهیم بنیادین حقوق بین الملل محیط زیست

۱. محیط زیست

۲. حقوق و حق بر محیط زیست

۳. حقوق بین الملل محیط زیست

۴. توسعه پایدار

۵. نسل سوم حقوق بشر

۶. حقوق نسلیها

۷. آلودگی

جلسه سوم- ویژگیها و مختصات حقوق بین الملل محیط زیست

۱. جوان Jeune

۲. بین رشته ای Interdisciplinair

۳. متحول évolutif

۴. پیچیده و تکنیکی Technicité

۵. متمایز (ابزارهای حقوقی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، علمی)

جلسه چهارم- متون بنیادین حقوق بین الملل محیط زیست

۱. اعلامیه استکهلم

۲. اعلامیه ریو

۳. دستور کار ۲۱

۴. اعلامیه ژوهانسبورگ

۵. سند ریو+۲۰

۶. اسناد بخشی

جلسه پنجم- مبانی نظری حقوق بین الملل محیط زیست

۱. موضوع حقوق بین الملل محیط زیست (انسان؟ طبیعت؟ دولت؟)

رابطه ها

ارزشها

رویکردها

نحله ها

۲. هدف حقوق بین الملل محیط زیست

حفاظت از انسان

حمایت از زمین

توسعه پایدار و حقوق نسلیها

صلح

میراث مشترک بشریت

۳. نظریات مقوم حقوق بین الملل محیط زیست: رویکرد انتقادی

اصالت فرد (ایندویدالیسم)

اصالت انسان (اومانیسم)

اصالت وجود (اگزستانسیالیسم)

اصالت مصرف

اصالت فایده (سود محوری و فایده گرایی)

اصالت طبیعت

ماشینیسم

بوم شناسی عمیق

اگو سوسیالیسم

اگو فمینیسم

اگو آنارشیسم

اگو بوتیبا (آرمانشهر زیست محیطی و حقوق بین الملل)

جلسه ششم - تاریخ تحول و تکوین حقوق بین الملل محیط زیست

۱. عصر پیشا مدرن (چهار مرحله مفهومی)

۲. عصر مدرن

۳. از انقلاب صنعتی تا جنگ جهانی دوم

۴. از پایان جنگ تا ۱۹۷۲

۵. از ۱۹۷۲ تا ۱۹۹۲

۶. از ۱۹۹۲ تا امروز

۷. عصر پسا مدرن

جلسه هفتم - بازیگران حقوق بین الملل محیط زیست

دولتها ، بازیگران سنتی

سازمانهای بین المللی

۱. سازمان ملل متحد
۲. برنامه محیط زیست ملل متحد
۳. کمیسیون حقوق بین الملل
۴. کمیسیون توسعه پایدار
۵. برنامه عمران ملل متحد
۶. ایمو
۷. ایکائو
۸. سازمان بین المللی کار
۹. سازمانهای بین المللی منطقه ای

اشخاص خصوصی و سازمانهای بین المللی غیر دولتی

جلسه هشتم - اصول حقوق بین الملل محیط زیست

۱. اصل حفاظت
۲. اصل حاکمیت
۳. اصل توسعه پایدار
۴. اصل یکپارچگی (از نگرش بخشی به سمت همه سو نگری)
۵. اصل همکاری
۶. اصل پرداخت توسط آلوده ساز
۷. اصل احتیاطی
۸. اصل مسئولیت مشترک اما متمایز
۹. اصل پیشگیری
۱۰. اصل اطلاع رسانی

جلسه نهم - منابع حقوق بین الملل محیط زیست

۱. کنوانسیونهای بین المللی
۲. قواعد حقوق بین الملل عرفی
۳. اصول کلی حقوق
۴. اعلامیه ها و سایر متون غیر الزام آور (Soft law)

۵. رویه قضایی (آراء محاکم و دیوانهای بین المللی)

۶. مصوبات الزام آور سازمانهای بین المللی

جلسه دهم - تکنیکهای خاص حقوق بین الملل محیط زیست

۱. استانداردها (فرآیند، تولید، انتشار، کیفیت)

۲. محدودیتها و ممنوعیتها

۳. ارزیابی اثرات زیست محیطی (کنوانسیون اسپو)

۴. نظام یارانه ها و سوبسید ها (ابزارهای اقتصادی)

بخش دوم - حقوق محیط زیست اختصاصی

جلسه یازدهم - حقوق بشر و محیط زیست

پیوند حقوق بشر و محیط زیست

حقوق بشر در تعامل با محیط زیست

حقوق بشر در تضاد با محیط زیست

نسلهای حقوق بشر

حق بر محیط زیست سالم و مولفه های آن

حق بر اطلاعات زیست محیطی

حق مشارکت در تصمیم گیریها

حق برخورداری از جبران خسارت

جلسه دوازدهم - تغییرات آب و هوایی و آلودگیهای جوی

۱- آلودگی جوی و آثار آن

آلایندههای هوا

انواع آلایندهها

ب- منابع آلودگی (منابع طبیعی، منابع انسانی، مصارف انرژی، مصارف صنعتی، حمل و نقل، گرمایش و سرمایش، دفع پسماندها، فعالیتهای عمرانی، فعالیتهای کشاورزی، گردوغبار، سوزاندن، رهائش توسط خاک، آفت کش ها و...)

آثار آلودگی هوا (بر گیاهان، جانوران و اماکن، سلامتی بشر، بر محیط زیست)

پیامدهای آلودگی هوا بر موجودات بی جان (مه دود، باران اسیدی، کاهش لایه ازن، آثار گلخانه ای، آثار اقتصادی آلودگی هوا)

۲- نظام بین المللی حفاظت از هوای پاک

اول - کنوانسیون ژنو آلودگی هوای فرامرزی از راه دور

دوم - پروتکل های الحاقی به کنوانسیون ژنو آلودگی هوای فرامرزی از راه دور

۱- پروتکل الحاقی به کنوانسیون آلودگی هوای فرامرزی از راه دور در خصوص تامین بلند مدت مالی برنامه همکاری برای نظارت و ارزیابی انتقال آلودگی هوای از

راه دور در اروپا مصوب ۱۹۸۴

- ۲- پروتکل الحاقی به کنوانسیون سال ۱۹۷۹ در خصوص کاهش حداقل ۳۰ درصدی انتشار سولفور یا اجزای شناور فرامرزی آن مصوب ۱۹۸۵
- ۳- پروتکل صوفیه در خصوص کنترل انتشار اکسیدهای نیتروژن یا جریان فرامرزی آنها مصوب ۱۹۸۸
- ۴- پروتکل ژنو در خصوص کنترل انتشار ترکیبات آلی فرار یا جریان فرامرزی آنها مصوب ۱۹۹۱
- ۵- پروتکل اسلو در خصوص کاهش بیشتر انتشار سولفور مصوب ۱۹۹۴
- ۶- پروتکل آرهاس در خصوص فلزات سنگین مصوب ۱۹۹۸
- ۷- پروتکل آرهاس در خصوص آلانده‌های آلی پایدار مصوب ۱۹۹۸
- ۸- پروتکل گاسبرگ برای پایان دادن به اسیدی شدن، مغذی شدن و گازهای ازن زمینی ۱۹۹۹

سوم- حفاظت از لایه ازن

- ۱- کنوانسیون حفاظت از لایه ازن
- ۲- پروتکل مونترال در خصوص مواد کاهنده لایه ازن و اصلاحات چهارگانه آن (اصلاحیه‌های سالهای ۱۹۹۰ لندن، ۱۹۹۲ کپنهاگ، ۱۹۹۷ مونترال و ۱۹۹۹ در پکن ایران و پروتکل مونترال

چهارم- گازهای گلخانه‌ای و تغییرات آب و هوایی

- ۱- تثبیت انتشار گازهای گلخانه‌ای: کنوانسیون ساختاری تغییرات آب و هوایی
۲. کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای: پروتکل کیوتو

جلسه سیزدهم - حمایت از محیط زیست آبی و دریایی

مباحث مقدماتی

۱. آلودگی آب (تعریف، اقسام، مراحل ...)
۲. مقابله خاص با آلودگی دریایی (آلودگی صنعتی، آلودگی ناشی از تخلیه مواد زاید، آلودگی ناشی از منابع خشکی، آلودگی ناشی از نفتکشها، تخلیه آب توازن..)
۳. حمایت از محیط زیست دریایی
۴. تلاشهای حقوق بین الملل (منطقه گرایی در تدوین معاهدات)
۵. منطقه مدیترانه و کویت
۶. منطقه آفریقای مرکزی و غربی و شرقی
۷. دریای سرخ و خلیج عدن
۸. منطقه کارائیب
۹. اقیانوس آرام جنوبی
۱۰. دریای سیاه
۱۱. منطقه آسیای شرقی
۱۲. سایر مناطق

حفاظت از آب های شیرین

- منابع آب شیرین مشترک
فاجعه دریاچه آب شیرین آرال

فصل ۱۸ دستور کار ۲۱

قواعد هلسینکی ۱۹۶۶

بهره برداری منصفانه

پرهیز از آلودگی

کنوانسیون ۱۹۹۷ در خصوص استفاده غیر کشتیرانی از آبره‌های بین‌المللی برای مقاصد غیر کشتیرانی

قضیه دریاچه لانو (اختلاف اسپانیا و فرانسه)

قضیه دعوای سد گات (اختلاف کانادا و آمریکا)

کنوانسیون ۱۹۹۲ هلسینکی راجع به حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی برون مرزی

اسناد منطقه ای و دوجانبه

آفریقا (رود نیجر، رود چاد، رود سنگال، رود زامبزی، دریاچه ویکتوریا)

آسیا (موافقتنامه رودخانه مکنگک)

آمریکا (حوزه آمازون، وضعیت دریاچه‌های میان آمریکا و کانادا)

اروپا (رود راین، رود دانوب،

قضیه گابچیکو

آلودگی نفتی

کنوانسیون لندن ۱۹۵۴، مارپول و...

جلسه چهاردهم – حمایت از خاکها و جنگلها

خاک

خلاء حقوق بین‌الملل در زمینه تصویب کنوانسیون جامع در خصوص خاک

حفاظت از خاک مسئله انتشار ذرات گرد و غبار

حفاظت از خاک در دستور کار ۲۱

منشور اروپایی خاک

منشور جهانی خاک

برنامه یونپ در خصوص حفاظت از خاکها

کویر زایی (کنوانسیون پاریس ۱۹۹۴)

جنگل

۱. بیانیه اصول جنگل

۲. مدیریت و حفاظت جنگلهای طبیعی (کنوانسیون گواتمالا)

جلسه پانزدهم - حمایت از حیات وحش و تنوع زیستی

مفاهیم مطرح در حفاظت از گونه های مهاجر

گونه مهاجر

حفاظت

حفاظت در محل

حفاظت خارج از محل

سایر روشهای حفاظت

تاریخچه توسعه نظام بین المللی حفاظت از حیات وحش در حقوق بین الملل

اسناد جهانی

کنوانسیون رامسر

کنوانسیون پاریس

کنوانسیون سایتس

کنوانسیون بن

اسناد منطقه ای

آفریقا

کنوانسیون ۱۹۶۸ الجزیره

موافقتنامه لوزاکا

توافقتنامه آنوگو

توافقتنامه لیبروویل

آمریکا

کنوانسیون واشنگتن

کنوانسیون برزیل ۱۹۷۸

اروپا

کنوانسیون برن

دستوالعمل زیستگاهها می ۱۹۹۲

کنوانسیون شکار و حفاظت از پرندگان ۱۹۸۲

آسیا

موافقتنامه کوالالمپور ۱۹۸۵

موافقتنامه آسه آن

کنوانسیون آپیا

تدابیر و سازو کارهای بین المللی حفاظت از گونه های مهاجر

تدابیر نهادی

اتحادیه جهانی حفاظت IUCN

تدابیر حقوقی

اصول و قواعد حفاظت

روش مشترک مقررات گذاری برای حفاظت از گونه های مهاجر

اصول حقوقی کاربردی حفاظت از گونه های مهاجر

قواعد عرفی مربوط به حفاظت از گونه های مهاجر

مهمترین گونه های تحت حفاظت

۱- پرندگان (مهاجر، مفید در کشاورزی)

۲- گونه های آبی

۳- نهنگها

۴- فک ها

۵- خرس قطبی

۶- لاک پشت دریایی

تعهدات بین المللی مرتبط با حفاظت از گونه های مهاجر

حفاظت از زیستگاه ها

حفاظت خاص برای گونه های مهاجر

حفاظت در سطح منطقه ای

حفاظت در تجارت بین الملل

حفاظت از گونه های دریایی مهاجر

جلسه شانزدهم - آلودگی شیمیایی

۱. استعمال گازهای خفه کننده در مخاصمه مسلحانه (کنوانسیون ژنو ۱۹۲۵)

۲. آلاینده های آلی پایدار (کنوانسیون استکهلم ۲۰۰۱)

۳. مواد شیمیایی خاص و ضد عفونی کننده (کنوانسیون روتردام ۱۹۹۸)

۴. استفاده از سرب در نقاشی (کنوانسیون ۱۹۲۱ ژنو)

۵. استفاده از شوینده های خاص (کنوانسیون ۱۹۶۸ استراسبورگ)
۶. خطرات ناشی از مسمومیت بوسیله بنزین (کنوانسیون ۱۹۷۱ ژنو)
۷. سلاحهای میکروبی و شیمیایی (کنوانسیون پاریس ۱۹۷۲، کنوانسیون سه جانبه ۱۹۷۲)
۸. مواد و عناصر سرطان زا (کنوانسیون ۱۹۷۴ ژنو)

هفدهم - پسماندها و مواد خطرناک

آثار زیست محیطی و بهداشتی مواد خطرناک

زمینه ها (کنفرانس استکهلم، ریو و دستور کار ۲۱)

حوادث شیمیایی (فاجعه سه وسو، بوپال...)

کنوانسیون ۱۹۹ هلسینکی، دستور العمل شورای اروپا

آلاینده های آلی پایدار

کنوانسیون بازل

ضایعات خطرناک

ضایعات رادیو اکتیو

نظامات بین المللی در خصوص پسماندها (اصل اطلاع رسانی، صادرات و واردات، استانداردها، مجوزها و کنترل ها،

قطعهنامه ها و توصیه های سازمان ملل

کنوانسیون پی او پی اس (pops)

هجدهم - تجارت بین الملل و محیط زیست

تجارت و محیط زیست: تعامل یا تعارض

محیط زیست و تجارت در چارچوب اروپا

محیط زیست تجارت در چارچوب آفریقا (معاهده توسعه آفریقا)

محیط زیست تجارت در چارچوب آمریکا (موافقتنامه نفتا)

محیط زیست و تجارت در چارچوب آسیا (نقش آسه آن)

به سوی جهانی شدن مناسبات (گات)

اجلاس ارگونه

اجلاس سیاتل

اجلاس دوحه

برخی قضایای مطروحه در رکن حل اختلاف

۱. پرونده مواد شیمیایی آمریکا

۲. قضیه تن

نوزدهم - مسئولیت بین المللی ناشی از خسارات زیست محیطی

مبانی مسئولیت مدنی زیست محیطی

مسئولیت بدون تقصیر

مسئولیت مبتنی بر تقصیر

مسئولیت برای اعمال منع نشده در حقوق بین الملل (تمایز میان Liability و Responsibility)

خسارت زیست محیطی در حقوق بین الملل (مشکل ارزیابی و جبران ها)

بیستم - حمایت از محیط زیست در مخاصمات مسلحانه

۱. آسیب پذیری محیط زیست در مخاصمات مسلحانه

۲. اعمال قواعد حقوق مخاصمات مسلحانه بر حمایت از محیط زیست (اصل تناسب، تفکیک، ضرورت ...)

۳. کنوانسیون انمود

۴. کنوانسیون ژنو (پروتکل الحاقی ۱۹۷۷)

بیست و یکم - حمایت از محیط زیست جنوبگان

۱. ماهیت حقوقی جنوبگان

۲. معاهده قطب جنوب (واشگتن)

۳. حمایت از محیط زیست دریایی جنوبگان (کنوانسیون کانبرا)

۴. منابع معدنی قطب جنوب (کنوانسیون ولینگتون)

۵. حمایت خاص از محیط زیست جنوبگان (کنوانسیون مادرید)

بیست و دوم - انرژی هسته ای و محیط زیست

۱. رویکرد حقوق بین الملل محیط زیست به انرژی هسته ای (قضیه مشروعیت بکارگیری سلاح هسته ای ۱۹۹۶)

۲. اسناد عام بین المللی مرتبط (منشور انرژی ۱۹۹۴)

۳. آزمایش سلاحهای هسته ای (پیمان مسکو ۱۹۶۳)
۴. ایمنی هسته ای (کنوانسیون ایمنی هسته ای وین ۱۹۹۴، حمایت فیزیکی کنوانسیون وین ۱۹۷۹، کمک رسانی در حوادث هسته ای کنوانسیون وین ۱۹۸۶، اعلام فوری حادثه هسته ای کنوانسیون وین ۱۹۸۶،
۵. مسئولیت اشخاص ثالث (کنوانسیون پاریس ۱۹۶۰ و کنوانسیون بروکسل ۱۹۶۲)
۶. مسئولیت مدنی ناشی از فعالیتهای هسته ای (کنوانسیون وین ۱۹۶۳ و وین ۱۹۸۶)
۷. گسترش سلاحهای هسته ای (NPT)
۸. حمل و نقل مواد هسته ای (کنوانسیون بروکسل ۱۹۷۱)
۹. استقرار سلاح هسته ای در دریا (کنوانسیون ۱۹۷۱ واشنگتن)
۱۰. اسناد منطقه ای (معاهده راروتانکا جنوب اقیانوس آرام، پروتکل پایا جنوب شرقی اقیانوس آرام،)
۱۱. پسماندهای هسته ای (کنوانسیون وایگانی ۱۹۹۵)

بیست و سوم- تحلیل مسائل روز حقوق بین الملل محیط زیست

۱. قضیه علف کش ها
۲. قضیه رودخانه سن خوان
۳. ریزگردها
۴. دریاچه ارومیه
۵. خسارت زیست محیطی ناشی از نشت نفت در خلیج مکزیک (ایالات متحده)
۶. خسارت زیست محیطی در جنگ سی و سه روزه لبنان
۷. گسترش پدیده کشند سرخ در منطقه خلیج فارس
۸. احداث جزایر مصنوعی در جزیره کیش
۹. نشستهای مرتبط با تغییرات آب و هوایی و کاهش گازهای گلخانه ای (آخرین اخبار و تحولات)
۱۰. جنبه های بین المللی فعالیتهای آتشفشانی ایسلند (اروپا)
۱۱. الحاق ایران به کنوانسیون ۲۰۰۱ لندن راجع به مسئولیت مدنی خسارات آلودگی نفتی ناشی از سوخت کشتی
۱۲. دعوای استرالیا علیه ژاپن راجع به شکار بی رویه نهنگ در نزد ICI
۱۳. رأی دیوان بین المللی دادگستری در خصوص دعوای آرژانتین علیه اروگوئه
۱۴. قضیه کیشانگانگا
۱۵. اجلاس کانکون و آینده تغییرات اقلیم
۱۶. سال جهانی تنوع زیستی وسازمان ملل متحد(فرصت ها و تهدیدها)

